

USPOREDBA STAVOVA I STEREOTIPA O STARIJIM OSOBAMA TE OČEKIVANJA VEZANIH UZ STARENJE: ULOGA DOBI I KONTAKTA

SAŽETAK

Cilj istraživanja bio je ispitati razlike u stavovima prema starijim osobama, razlike u setovima stereotipa i očekivanjima vezanim uz starenje u skupinama osoba rane i kasne odrasle dobi te utvrditi učinke kvalitete i kvantitete kontakta sa starijim ljudima na stav prema starijima. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku sudionika kasne (n = 96; 60-75 godina) i rane (n = 122; 18-25 godina) odrasle dobi. Prosječna dob sudionika kasne odrasle dobi iznosila je 67,52 (SD = 4,73), a osoba rane odrasle dobi 21,14 (SD = 1,59) godina. Rezultati su pokazali da se dvije skupine ne razlikuju u stavovima prema starijim osobama, odnosno da obje grupe imaju blago pozitivne stavove prema toj grupi. Nadalje, pozitivnija očekivanja »uspješnog« starenja pronađena su u mlađoj skupini sudionika, a sudionici koji imaju kvalitetniji kontakt s bakama/djedovima imali su i pozitivnije stavove prema starijim

¹ Doc. dr. sc. Silvija Ručević, psihologinja, e-mail: S.Rucevic.03@cantab.net

² dr. sc. Jasmina Tomašić Humer, psihologinja, e-mail: jtomasic@ffos.hr

³ Kristina Toter, psihologinja, e-mail: kristina.toter@gmail.com

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: Ožujak, 2014.
Prihvaćeno: Travanj, 2014.
UDK 316.64-053.9
DOI 10.3935/ljsr.v22i2.66

Silvija Ručević¹
Jasmina Tomašić
Humer²
Sveučilište J. J. Strossmayera
u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

Kristina Toter³
Osnovna škola Jagode Truhelke,
Osijek

Ključne riječi:
stavovi prema starijim
osobama, stereotipi,
očekivanja vezana uz
starenje, kontakt, dob.

osobama. Hijerarhijskom klaster analizom ispitani su stereotipi koje dvije skupine imaju o starijim osobama. Pri tome su dobivena tri stereotipa kod sudionika rane odrasle dobi, te četiri u skupini kasne odrasle dobi. Njihovom usporedbom utvrđeno je konceptualno preklapanje tri seta stereotipa koji su s obzirom na sadržaj osobina koje obuhvaćaju nazvani »savršena baka/djed«, »onaj koji uspješno stari« te »susjed«.

UVOD

Dob je jedna od osobina koju među prvima zamijetimo na nekoj osobi (Nelson, 2005.), odnosno jedna od najistaknutijih kategorija na temelju kojih vršimo socijalnu kategorizaciju (Fiske, 1998.). Na osnovi dobi dolazimo do različitih zaključaka o karakteristikama i osobinama osobe, što pak često utječe na naše ponašanje prema toj osobi.

Stavovi prema starijima koji danas perzistiraju u društvu daleko su od pozitivnih. Djeca, adolescenti i mlade odrasle osobe nerijetko isključuju starije iz različitih aktivnosti, a postojeći stereotipi naglašavaju negativne karakteristike, poput fizičke i intelektualne nemoći, bespomoćnosti, ovisnosti o drugima, rigidnosti itd. (Hernandez i Gonzalez, 2008.; Hummert i sur., 1994.; Kite i sur., 2005.; Nelson, 2005.; Schmidt i Boland, 1986.). Kite i Johnson (1988.) su, u metaanalizi 46 istraživanja, utvrdili da su u 69,8% istraživanja sudionici izražavali negativniji stav prema starijim (> 65 godina) nego prema mlađim odraslim osobama. Slični rezultati dobiveni su i u istraživanjima provedenima u Hrvatskoj. Na primjer, Tomašić (2010.) je na uzorku adolescenata pronašla pozitivnije stavove prema pripadnicima rane nego kasne odrasle dobi, iako su stavovi prema obje skupine bili neutralni. Nadalje, upotrebom postupka slobodnog generiranja osobina, Ćubela Adorić (2006.) utvrdila je kako studenti starije osobe opisuju kao senilne (56% ispitanika), čangrizave (52%), dosadne (38%), a većina sudionika nije navela niti jednu pozitivnu osobinu kao karakterističnu za stare ljude.

Za razliku od nekih drugih stigmatiziranih skupina, starije osobe često internaliziraju negativne stereotipe i stavove (Heckhausen, Dixon i Baltes, 1989.; Kite, Deaux i Miele, 1991.). Na primjer, Hummertova i suradnici (1994.) utvrdili su da se negativno doživljavanje starijih osoba (npr. izoliran, čangrizav, s psihičkim i fizičkim oštećenjima) ne razlikuje značajno među osobama rane, srednje i kasne odrasle dobi. Nadalje, Hummertova i suradnici (2002.) su, mjereći stavove prema starijim osobama među mladim (prosječna dob 22 godine) i starijim (prosječna dob 80 godina) sudionicima, pronašli pristranost u korist mladih koja je bila izraženija kod starijih sudionika. To je u suprotnosti s očekivanjima teorije socijalnog identiteta

(Tajfel i Turner, 1986.) prema kojoj je pristranost prema vlastitoj grupi u funkciji očuvanja vlastitog samopoštovanja.

Iako se same starije osobe, u odnosu na mlađe, ne razlikuju u stereotipima o starenju i starijim osobama, općenita percepcija kategorije »star« je složenija kod starijih osoba nego kod pripadnika ostalih dobnih skupina. Starije osobe koriste veći broj osobina kojima opisuju druge starije osobe te imaju više setova stereotipa o starijima u usporedbi s mlađim dobnim skupinama (Brewer i Lui, 1984.; Heckhausen i sur., 1989.; Hummert i sur., 1994.). U različitim istraživanjima identificirano je između 3 i 12 setova stereotipa o starijim osobama. Neki od tih stereotipa dobivenih u nekoliko istraživanja uključuju »onaj koji uspješno stari« (eng. *golden ager*), »savršena baka/djed« (eng. *perfect grandparent*), »čangrizavac« (eng. *shrew/curmudgeon*) ili »značajno ometeni« (eng. *severly impaired*) (Hummert i sur., 1994.; Schmidt i Boland, 1986.). Na primjer, stereotip »savršena baka/djed« obuhvaća osobine poput ugodnosti, brižnosti, zahvalnosti i nesebičnosti, dok stereotip »čangrizavac« obuhvaća osobine poput nefleksibilnosti, ogorčenosti itd. U skladu s navedenim, stavovi prema starijim osobama razlikuju se ovisno o tome o kojem podtipu osoba razmišlja (Hummert, 1990.; Schmidt i Boland, 1986.). Tako su Jelenec i Steffens (2002.) utvrdile niže razine automatske pristranosti kada je korišten stereotip »savršena baka/djed« nego općenita kategorija »stariji« ili negativan podtip »čangrizavac«. Zanimljivo je da je općenita kategorija »stariji« izazvala jednako negativne stavove kao i negativni podtip »čangrizavac« što sugerira da mnoge mlade osobe automatski razmišljaju o negativnim podtipovima kada izražavaju stavove prema starijim osobama te da te negativne primjere smatraju tipičnijima za starije od pozitivnih primjera (Chasteen, 2000.; Chasteen i Lambert, 1997.).

No, još uvijek nije jasno postoji li razlika u broju pozitivnih, odnosno negativnih setova stereotipa u različitim dobnim skupinama. Za razliku od Hummertove i suradnika (1994.) koji su utvrdili da potkategorije koje starije osobe imaju o svojoj dobnj grupi uključuju podjednak broj pozitivnih i negativnih stereotipa, neka istraživanja pronašla su da potkategorije uključuju više pozitivnih opisa (Kite, Deaux i Miele, 1991.). Brewer i Lui (1984.) utvrdili su da se starije osobe identificiraju s jednom od pozitivnih potkategorija te na taj način sami sebe razlikuju od negativnih podtipova. Dakle, iako kategoriju »stariji« procjenjuju negativno, to nema reperkusije na njihovu sliku o sebi budući da sebe ne doživljavaju »tipičnim« pripadnicima kategorije »stariji«.

Iako su mnoga istraživanja potvrdila negativne stavove prema starijim osobama, malobrojna su istraživanja ispitivala navedene stavove istodobno među sudionicima mlade i kasne odrasle dobi (npr. Hummert i sur., 1994.). Osim toga, većina istraživanja koja su ispitivala stereotipe o starijim osobama provedena su u SAD-u te se postavlja pitanje postoje li slični stereotipi i u drugim kulturama.

Nadalje, brojna istraživanja ispitivala su odnos negativnih stavova prema starijima i različitih konstrukata, uključujući zadovoljstvo životom (npr. Suh i sur., 2012.), znanja o starenju (npr. Allan i Johnson, 2008.; Bleijenberg, Jansen i Schuurmans, 2012.) i sl. Ono što nije ispitano je odnos stavova prema starijima i očekivanja vezanih uz starenje. Recentna istraživanja sugeriraju da je vjerovanje kako je starenje obilježeno gubitkom fizičkih i kognitivnih funkcija povezano sa zdravstvenim statusom starijih osoba. Na primjer, Levy i Myers (2004.) utvrdili su da su očekivanja vezana uz starenje povezana s aktivnim preventivnim zdravstvenim ponašanjima, dok su Levy, Slade i Kasl (2002.) utvrdili da su negativna očekivanja povezana s lošijim funkcionalnim zdravljem i smrtnošću. No, navedena istraživanja provedena su među starijima, dok su istraživanja među mladima gotovo nepostojeća.

Nadalje, jedan od ekstenzivnije ispitivanih faktora na formiranje pozitivnih stavova je međugeneracijski kontakt (Allport, 1954.; Pettigrew i Tropp, 2006.). Dobro je utvrđena veza između kvalitete (Allan i Johnson, 2008.; Caspi, 1984.; Schwartz i Simmons, 2001.) i kvantitete (Hale, 1998.; Meshel i McGlynn, 2004.) međugeneracijskog kontakta i uzajamnih stavova. Također, za stavove prema starijim osobama važnim se pokazao i kontakt sa specifičnom grupom »starijih«, odnosno bakama i djedovima (Tam i sur., 2005.; Tomašić, 2011.).

O ovom istraživanju

Prema rezultatima Državnog zavoda za statistiku (2011). u Republici Hrvatskoj je u 2011. godini postotak osoba iznad 65 godina starosti iznosio 17,7%, a u zadnjih dvadesetak godina porastao je za oko 7%. Navedeni porast broja stanovnika treće životne dobi posljedica je boljeg zdravlja i zdravstvene zaštite, poboljšanih uvjeta stanovanja, higijene, prehrane i slično (Pečjak, 2001.). S obzirom na krizu u društvu, starenje se može doživljavati kao socijalni problem zbog npr. osiguravanja sredstava za mirovine, izdataka za domove umirovljenika, konflikta generacija, itd. (Pečjak, 2001.). Također, istraživanja na ovu temu u našem su kontekstu relativno rijetka. Stoga, cilj ovog istraživanja bio je ispitati razlike u stavovima prema starijim osobama i očekivanjima vezanim uz starenje u skupinama osoba rane i kasne odrasle dobi. Nadalje, ispitano je pridonosi li kvaliteta i kvantiteta odnosa sa starijim ljudima pozitivnijem stavu prema toj dobnoj skupini, odnosno, pridonosi li ostvareni kontakt očekivanjima vezanim uz starenje. Naposljetku, ispitane su razlike u setovima stereotipa koje sudionici u dvjema dobnim skupinama imaju o starijim osobama.

METODA

Sudionici i postupak

U istraživanju je sudjelovalo $N = 218$ sudionika, od toga $n = 96$ sudionika kasne odrasle dobi i $n = 122$ sudionika rane odrasle dobi. U kategoriju kasne odrasle dobi uključeni su sudionici stariji od 60 godina (Berk, 2008.), dok su sudionici rane odrasle imali između 18 i 25 godina (Arnett, 2006.). U uzorku osoba kasne odrasle dobi ($n = 96$) bilo je 60,4% sudionica, a prosječna dob iznosila je 67,52 godine ($SD = 4,73$). U uzorku osoba rane odrasle dobi ($n = 122$) njih 46,7% je bilo ženskog spola, a prosječna dob iznosila je 21,14 godina ($SD = 1,59$).

Uzorak je bio prigodan, pri čemu su sudionici kasne odrasle dobi bili članovi Matice umirovljenika Hrvatske – udruge Osijek, dok su sudionici rane odrasle dobi bili studenti Filozofskog fakulteta (studija pedagogije) ($n = 39$), Medicinskog fakulteta ($n = 50$) i Elektrotehničkog fakulteta u Osijeku ($n = 33$). Ispitivanje se provodilo grupno u trajanju od jednoga školskog sata u učionicama na navedenim fakultetima. U zajedničkim prostorijama Matice umirovljenika Hrvatske – udruga Osijek provedeno je grupno prikupljanje podataka sa sudionicima kasne odrasle dobi. U pojedinim slučajevima, npr. ukoliko su sudionici imali problema s vidom i sl., prikupljanje podataka provedeno je individualno. Prije provođenja istraživanja sudionici su upoznati s ciljem istraživanja, informirani su da je sudjelovanje anonimno, dobrovoljno te da mogu odustati u bilo kojem trenutku.

Instrumenti

U ovom istraživanju korišteni su sljedeći instrumenti:

Upitnik sociodemografskih podataka. Za svakog sudionika prikupljeni su podaci o dobi i spolu te stupnju završenog obrazovanja/vrsti studija (ovisno o dobnoj skupini sudionika).

Upitnik učestalosti i kvalitete kontakta. Učestalost i kvaliteta kontakta koje mlade osobe imaju sa starijim osobama mjerena je pomoću šest čestica. Pri tome su učestalost i kvaliteta zasebno ispitane za rodbinske (baka/djed) i nerodbinske (druge starije osobe) odnose. Sudionicima se najprije postavilo pitanje o postojanju kontakta sa starijom osobom (60-75 godina), pri čemu se kontakt definirao kao razgovor, zajednički rad ili aktivnost, a odgovaralo se s DA/NE. Nakon pitanja o učestalosti kontakta na koje su sudionici odgovarali na skali od *nismo u kontaktu* do *svaki dan*, sudionici su procijenili i kvalitetu tog odnosa na skali od 1 = vrlo loš do 5 = odličan. Učestalost i kvaliteta odnosa s bakama/djedovima procjenjivale su samo one osobe koje imaju žive bake/djedove.

Revidirani starosni semantički diferencijal (*Refined Aging Semantic Differential*; Polizzi, 2003.). Instrumentom se mjere stavovi prema starijim osobama, a sastoji se od 24 para suprotnih pridjeva koje sudionik procjenjuje na skali Likertovog tipa od sedam stupnjeva. Pri tome manje vrijednosti označavaju pozitivnije, a veće negativnije stavove. Vrijednost 4, koja se nalazi na sredini skale predstavlja neutralan stav. Ukupni rezultat formira se kao aritmetička sredina procjena na svim parovima pridjeva. Neki od parova pridjeva su primjerice: vedri – mrzovoljni, pravedni – nepravedni, optimistični – pesimistični. Pouzdanost upitnika tipa unutar-nje konzistencije je visoka i iznosi $\alpha = 0,95$.

Upitnik očekivanja vezanih uz starenje (*Expectations regarding aging survey – short form*; Sarkisian i sur., 2005.). Upitnik je skraćena verzija originalnog upitnika i sastoji se od 12 (od originalnih 38) čestica kojima se mjere očekivanja povezana sa starenjem. Čine ga tri skale (svaka je zastupljena s četiri čestice): očekivanja vezana za fizičko zdravlje (primjer čestice: *Što su stariji, ljudi imaju sve manje energije.*), očekivanja vezana za metalno zdravlje (primjer čestice: *U starijoj dobi uobičajeno je biti depresivan.*) i očekivanja vezana za kognitivno funkcioniranje (primjer čestice: *Zaboravljivost je prirodna posljedica procesa starenja.*). Te skale zajedno daju globalnu mjeru očekivanja vezanih sa starenjem. Odgovara se na skali od 1 = u potpunosti točno do 4 = potpuno netočno, pri čemu viši rezultat ukazuje na očekivanje »uspješnog« starenja. Dobivena pouzdanost tipa unutar-nje konzistencije je visoka te iznosi $\alpha = 0,88$ za globalnu mjeru, a za pojedine subskale varira od $\alpha = 0,83$ (kognitivno funkcioniranje) do $\alpha = 0,90$ (fizičko zdravlje).

Statistički postupci

Razlike između sudionika rane i kasne odrasle dobi u varijablama stav prema starijim osobama i očekivanja vezana uz starenje, testirane su t-testom za nezavisne podatke. Pearsonovim koeficijentom korelacije provjereno je postojanje odnosa između stavova prema starijim osobama, očekivanja vezanim uz starenje i učestalosti i kvaliteti odnosa sa starijim osobama. Za utvrđivanje strukture stereotipa o starijim osobama korištena je hijerarhijska klaster analiza (klaster metoda: eng. *between-group linkage*).

REZULTATI

Razlike u stavovima prema starijima i očekivanjima vezanim uz starenje s obzirom na dob sudionika

Na temelju rezultata Revidiranog starosnog semantičkog diferencijala (Polizzi, 2003.) vidljivo je kako su obje dobne skupine iskazale slične stavove prema stari-

jim osobama (tablica 1.). Prosječne vrijednosti za sudionike rane ($M = 3,52$) i kasne odrasle dobi ($M = 3,68$) razlikuju se od neutralne vrijednosti 4, iz čega zaključujemo kako je stav prema starijim osobama blago pozitivan. Suprotno očekivanjima, t-testom za nezavisne uzorke nisu utvrđene dobne razlike u stavovima prema starijim osobama.

Nadalje, na Upitniku očekivanja vezanih uz starenje (Sarkisian i sur., 2005.) utvrđena je razlika u očekivanjima vezanima uz različite aspekte starenja, uključujući fizičko i mentalno zdravlje te kognitivno funkcioniranje. Usporedbom aritmetičkih sredina (tablica 1.), vidljivo je kako sudionici rane odrasle dobi imaju pozitivnija očekivanja u vezi starenja od sudionika kasne odrasle dobi, odnosno sudionici rane odrasle dobi očekuju da će osoba starenjem zadržati visoku razinu fizičkog i mentalnog zdravlja te kognitivnog funkcioniranja (u skladu s dobi). No, iako su mlade osobe iskazivale »pozitivnija« očekivanja vezana uz starenje od starijih osoba, njihove procjene su u odnosu na teorijski raspon rezultata niske. Veličine učinaka za značajne razlike kretale su se u rasponu od malih do velikih.

Tablica 1. Usporedba rezultata osoba mlade i kasne odrasle dobi na ispitivanim varijablama

	Dobne skupine	M	SD	t-test	Cohen d
Stavovi prema starijima	Rana odrasla dob	3,52	0,83	1,09	0,15
	Kasna odrasla dob	3,68	1,19		
Očekivanja vezana uz starenje					
Fizičko zdravlje	Rana odrasla dob	2,03	0,53	5,22***	0,71
	Kasna odrasla dob	1,64	0,55		
Mentalno zdravlje	Rana odrasla dob	3,03	0,59	7,07***	0,97
	Kasna odrasla dob	2,39	0,73		
Kognitivno zdravlje	Rana odrasla dob	2,38	0,68	6,97***	0,95
	Kasna odrasla dob	1,77	0,59		
Ukupni rezultat	Rana odrasla dob	2,48	0,46	8,08***	1,10
	Kasna odrasla dob	1,94	0,53		

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Nadalje, kod sudionika rane odrasle dobi, utvrđena je značajna pozitivna, iako niska, povezanost između stavova prema starijima i očekivanja mentalnog zdravlja u starosti ($r = 0,18$; $p < 0,05$), dok je među osobama kasne odrasle dobi utvrđena značajna pozitivna povezanost očekivanja fizičkog zdravlja i stavova prema starijima ($r = 0,22$; $p < 0,05$). Dakle, sudionici koji su imali pozitivnije stavove prema starijima su imali pozitivnija očekivanja od fizičkog i mentalnog zdravlja u starosti.

Odnos učestalosti i kvalitete odnosa sa starijim osobama, stavova prema starijima i očekivanja vezanih uz starenje

Učestalost i kvaliteta kontakta mladih osoba sa starijima osobama podijeljena je na rodbinski i nerodbinski kontakt. Dobiveno je kako 109 sudionika (89,3%) ima živuće bake/djedove te je 61,5% s njima u kontaktu svaki dan (24,8%) ili jednom tjedno (36,7%).

Tablica 2. Rezultati ostvarene kvalitete i kvantitete rodbinskog i nerodbinskog kontakta na uzorku N = 122 studenta

Rodbinski kontakt		Nerodbinski kontakt	
Postojanje kontakta			
Da	89,3%	Da	27%
Učestalost kontakta			
n = 109		n = 33	
Svaki dan	24,8%	Svaki dan	9,1%
Jednom tjedno	36,7%	Jednom tjedno	21,2%
Dva puta mjesečno	15,6%	Dvaput mjesečno	39,4%
Jednom mjesečno	11,9%	Jednom mjesečno	27,3%
Jednom u 3 mjeseca	2,8%	Jednom u 3 mjeseca	3,0%
Jednom u 6 mjeseci	4,6%	Jednom u 6 mjeseci	-
Rjeđe	3,6%	Rjeđe	-
Kvaliteta kontakta			
M	SD	M	SD
4,02	1,07	3,82	0,85

Kvaliteta kontakta s bakama i djedovima ocijenjena je prosječnom ocjenom $M = 4,02$ ($SD = 1,07$) na skali od 1 do 5. Nadalje, 73% ($n = 89$) sudionika nema kontakta s osobama od 60 do 75 godina starosti s kojima nije rodbinski vezana. Preostalih 33 sudionika izvještava da su u kontaktu sa spomenutim osobama, a učestalost tog kontakta je kod 69,7% sudionika dvaput mjesečno i manje. Kvaliteta tog kontakta ocijenjena je na skali od 1 do 5 prosječnom ocjenom $M = 3,82$ ($SD = 0,85$). Studenti Filozofskog, Medicinskog i Elektrotehničkog fakulteta nisu se značajno razlikovali s obzirom na učestalost i kvalitetu rodbinskog i nerodbinskog odnosa sa starijim osobama.

Sukladno hipotezi kontakta, utvrđena je značajna povezanost kvalitete kontakta s bakama/djedovima i stavova prema starijim osobama ($r = -0,25$; $p = 0,01$). Nadalje, navedena kvaliteta bila je povezana i s očekivanjima vezanim uz mentalno

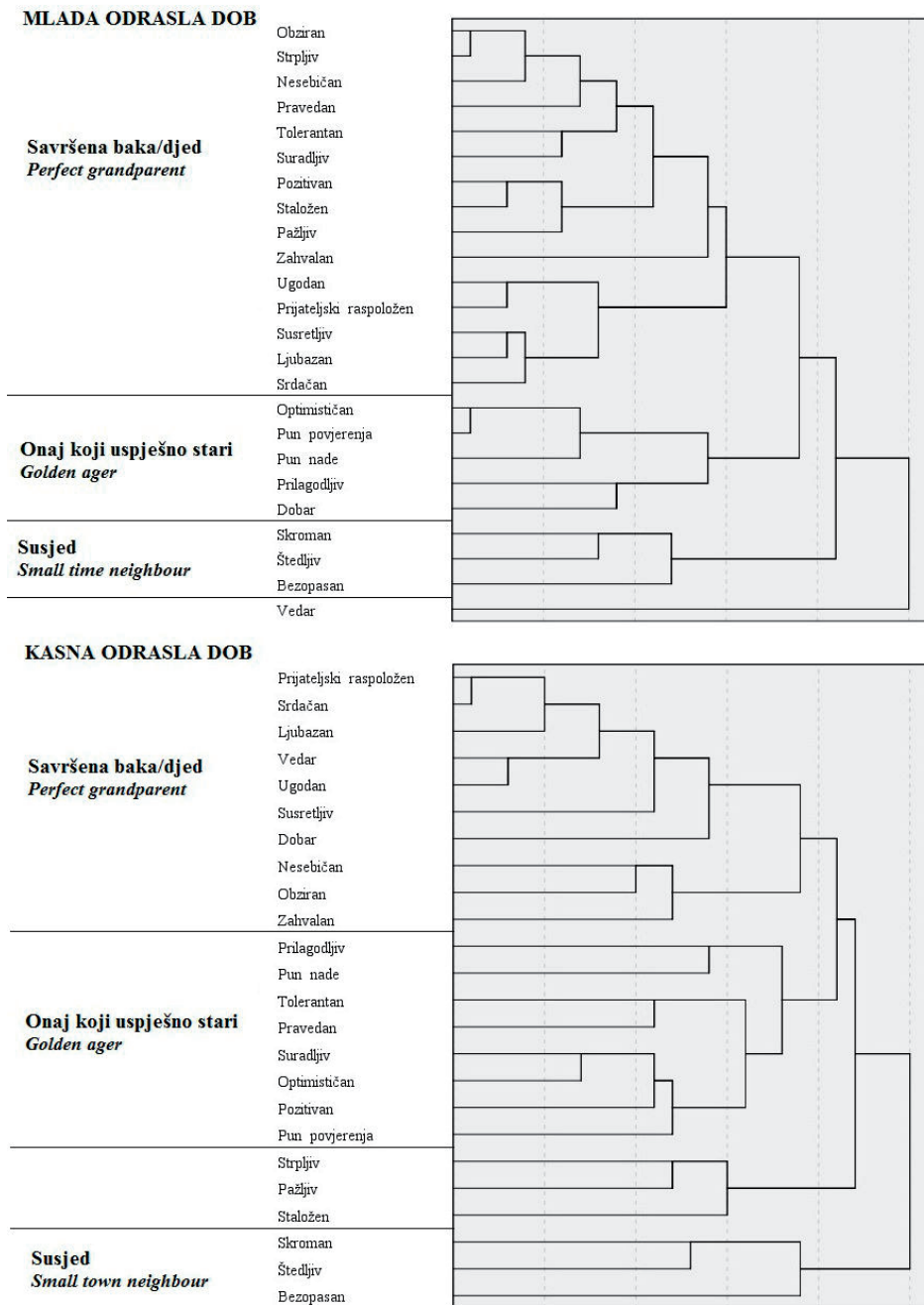
zdravlje ($r = 0,24$; $p < 0,05$). Dakle, mladi koji su procjenjivali kvalitetu odnosa sa svojim bakama/djedovima boljom imali su i pozitivnije stavove prema starijima kao i pozitivnija očekivanja vezana uz mentalno zdravlje u starosti. Također, utvrđena je i značajna povezanost učestalost nerodbinskog kontakta sa starijim osobama i očekivanja vezanih uz mentalno ($r = 0,40$; $p < 0,05$) i kognitivno funkcioniranje u starosti ($r = 0,36$; $p < 0,05$). Pri tome su mlade osobe koje su češće dolazile u nerodbinski kontakt sa starijim osobama izražavale i pozitivnija očekivanja prema mentalnom i kognitivnom funkcioniranju u starosti.

Struktura stereotipa

Slično prethodnim istraživanjima (npr. Hummert, 1990.; Hummert i sur., 1994.; Schmidt i Boland, 1986.), struktura stereotipa o starijim osobama ispitana je hijerarhijskom klaster analizom (klaster metoda: eng. *between-group linkage*). Analiza je provedena na temelju podataka prikupljenih Revidiranim starosnim semantičkim diferencijalom, zasebno u dvije dobne skupine. Pri tome su samo klasteri srednje razine, odnosno oni koji obuhvaćaju najmanje tri karakteristike smatrani potkategorijom, odnosno stereotipom. Strukture stereotipa (dendogrami) u dvije skupine prikazane su na slici 1.

Kao što se može vidjeti iz slike 1., u skupini sudionika rane odrasle dobi utvrđena su tri klastera srednje razine, a u skupini sudionika kasne odrasle dobi četiri. Pri tome su tri stereotipa sadržajno slična stereotipima koje su predložili Hummert (1990.) te Schmidt i Boland (1986.): »savršena baka/djed« (eng. *perfect grandparent*), »onaj koji uspješno stari« (eng. *golden ager*) te »susjed« (eng. *small town neighbour*), iako je ovaj posljednji relativno slabo zastupljen u obje skupine. Među sudionicima kasne odrasle dobi tri osobine: strpljiv, pažljiv i staložen izdvojile su se u zaseban klaster koji je povezan i sa stereotipom »savršen baka/djed« i sa stereotipom »onaj koji uspješno stari«. Za razliku od toga, kod sudionika rane odrasle dobi navedene osobine grupirale su se s osobinama povezanim sa stereotipom »savršena baka/djed«.

Usporedbom osobina unutar pojedinih klastera utvrđeno je da je stereotipu »savršena baka/djed« u dvjema skupinama zajedničko osam osobina, a stereotipu »onoga koji uspješno stari« četiri. Najveće sadržajno preklapanje utvrđeno je za stereotip »susjed« kojim su obuhvaćene identične osobine u obje dobne skupine.

Slika 1. Dendrogram klastera karakteristika (stereotipa) dobivenih na uzorku sudionika rane i kasne odrasle dobi (stereotipne osobine su navedene između linija)

RASPRAVA

Suprotno prethodnim istraživanjima (npr. Hummert i sur., 2002.; Kite i sur., 2005.), nije utvrđena značajna razlika u stavovima prema starijim osobama u dvjema dobnim skupinama. Različiti su potencijalni razlozi sličnosti stavova dvije grupe. Prema teoriji socijalnog identiteta (Tajfel i Turner, 1986.), očekivalo bi se kako će grupu »stariji« pozitivnije procijeniti stariji nego mlađi sudionici. Moguće je da se starije osobe nisu identificirale s kategorijom »stariji«, odnosno, da sebe svrstavaju neku od pozitivnih potkategorija poput »savršena baka/djed«, stoga evaluacija pripadnika kategorije »stariji« nema negativnih posljedica na njihovu sliku o sebi. Drugi mogući razlog dobivenih rezultata je korištena mjera stavova. Naime, Revidirani starosni semantički diferencijal (Polizzi, 2003.) ne uzima u obzir aspekte koji su se u prethodnim istraživanjima pokazali centralnim dimenzijama dobnih stereotipa (npr. fizički izgled, kognitivne i fizičke sposobnosti), već se isključivo fokusira na osobine ličnosti. U prilog ovoj pretpostavci idu rezultati metaanaliza Kita i suradnika (1988., 2005.) prema kojima su dobne razlike u stavovima prema starijima manje kada se procjenjuju osobine (kao u ovome istraživanju), a veće kod procjena kompetencija.

No, treba naglasiti da su stavovi prema starijim osobama u obje dobne skupine blago pozitivni. Neutralni stavovi dobiveni su u prethodnim istraživanjima (npr. Bleijenberg, Jansen i Schuurmans, 2012.; Funderburk i sur., 2006.; Suh i sur., 2012.; Tomašić, 2010.). Jedno od mogućih objašnjenja je da osobe, bez obzira na dob, imaju ambivalentne stavove prema starijim osobama. Budući da prethodna istraživanja sugeriraju da su stavovi vezani za dob multidimenzionalni, moguće je da pojedinci istovremeno imaju i pozitivne i negativne stavove prema starijim osobama, ovisno o domenama koje se procjenjuju (Hummert i sur., 1994.; Kite i Wagner, 2002.; Kornadt i Rothermund, 2011.). Iako se može činiti pozitivnim što nisu dobiveni negativni stavovi, treba naglasiti da vrlo često i neutralan stav prema starijim osobama, kao i negativan stav, može imati negativne posljedice za starije osobe, posebice ako se manifestira ignoriranjem i zanemarivanjem njihovih potreba.

Slično prethodnim istraživanjima (npr. Allan i Johnson, 2008.; Bousfield i Hutchinson, 2010.; Schwartz i Simmons, 2001.; Tomašić, 2011.), stavovi prema starijim osobama bili su povezani s kvalitetom, ali ne i učestalosti kontakta s bakama/djedovima. Suprotno tome, nije utvrđena značajna povezanost učestalosti i kvalitete nerodbinskog kontakta i stavova prema starijim osobama. Dakle, rezultati sugeriraju da kvalitetan odnos baka/djed – unuk/unuka ima značajan utjecaj na stavove za razliku od međugeneracijskog kontakta izvan obitelji (Pettigrew i Troop, 2006.; Tam i sur., 2005.).

Također, u istraživanju je utvrđena značajna povezanost učestalosti nerodbinskog kontakta i očekivanja vezanih za mentalno zdravlje i kognitivno funkcioniranje u starosti, pri čemu su mladi s češćim nerodbinskim kontaktom sa starijim osobama izražavali pozitivnija očekivanja o mentalnom zdravlju i kognitivnom funkcioniranju u starosti. Također, među mladima je utvrđena povezanost stavova prema starijim osobama i očekivanja vezanih uz mentalno zdravlje u starosti. Pri interpretaciji ovih rezultata treba uzeti u obzir činjenicu da su sudionici rane odrasle dobi bili studenti koji se na fakultetima, vrlo vjerojatno, susreću s nastavnicima koji po svojoj dobi ulaze u procjenjivanu dobnu skupinu (60-75 godina). Sudionici, dakle, imaju pozitivne primjere u svojoj blizini koji osporavaju potencijalne stereotipe o kognitivnom i mentalnom propadanju i gubicima u starijoj dobi.

Što se tiče dobnih razlika u očekivanjima vezanih uz starenje, podsjetimo, stariji, u odnosu na mlađe sudionike, imaju očekivanja smanjene funkcionalnosti i lošijeg zdravlja u starosti. Iako znanje o starenju nije eksplicitno mjereno u ovom istraživanju, moguće je da je ono »uzrok« negativnijih očekivanja vezanih uz različite aspekte starenja kod osoba kasne odrasle dobi. Naime, ranija istraživanja pokazala su da, iako bi se očekivalo veće znanje o starenju kod starijih nego mladih, nema značajne povezanosti dobi i znanja o starenju (Damron-Rodriguez i sur., 2004.; Hughes i Heycox, 2006.). Čak štoviše, istraživanja pokazuju da osobe kasne odrasle dobi imaju nisko znanje o starenju te da postižu niže rezultate od studenata, medicinskih sestara/tehničara i drugih dobnih skupina (npr. Kim i sur., 2002.; Lim, Kim i Kim, 2002.; Suh i sur., 2012.). Ovi nalazi sugeriraju da starije osobe većinu starijih osoba doživljavaju krhkima zbog fizičkih i psiholoških problema i poteškoća u svakodnevnom funkcioniranju (Ory i sur., 2003.). Nadalje, kod sudionika kasne odrasle dobi utvrđena je povezanost stavova s očekivanjima vezanim uz fizičko zdravlje. Dakle, osobe koje su imale pozitivnije stavove prema starijima ujedno su imale i pozitivnija očekivanja fizičkog funkcioniranja u starosti.

Slično prethodnim istraživanjima (npr. Hummert, 1990.; Hummert i sur., 1994.; Schmidt i Boland, 1986.), utvrđeno je da mlade osobe i osobe kasne odrasle dobi imaju konceptualno slične setove stereotipa o starijim osobama. Pri tome su u dvije dobne skupine utvrđena tri takva seta, odnosno »savršena baka/djed«, »onaj koji uspješno stari« te »susjed«.

Suprotno očekivanjima, među osobama rane i kasne odrasle dobi utvrđen je gotovo identičan broj setova stereotipa o starijim osobama, odnosno nije utvrđena razlika u složenosti stereotipa o starijim osobama između dvije dobne skupine. Jedan od mogućih razloga je metodologija korištena u ovom istraživanju. Naime, za razliku od prethodnih istraživanja u kojima su sudionici uz već postojeće pridjeve sami kreirali dodatnu listu osobina povezanih sa starijim osobama (npr. Hummert i sur., 1994.), u ovom istraživanju korištena je gotova lista pridjeva iz Revidiranog

starsnog semantičkog diferencijala (Polizzi, 2003.). Osim toga, u odnosu na prethodna istraživanja broj analiziranih pridjeva u ovom istraživanju je značajno manji (24 pridjeva). Suprotno tome, u istraživanju Schmidta i Bolanda (1986.) korišteno je 99 pridjeva, a u istraživanju Hummertove i suradnika (1994.) čak 127 pridjeva. Dakle, broj stereotipa određen je brojem uključenih pridjeva, posebice ako se u obzir uzme kriterij prema kojem se stereotipom smatrao klaster od najmanje tri osobine.

Vodeći se brojem setova stereotipa, čini se da se dvije dobne skupine ne razlikuju u složenosti stereotipa o starijim osobama. No, usporedbom pojedinih stereotipa u dvjema skupinama, uočene su određene razlike među njima. Naime, među mladima najizraženiji stereotip bio je »savršena baka/djed«, pri čemu je klaster analizom čak 15 od 24 osobina svrstano u navedeni stereotip. Za razliku od toga, među osobama kasne odrasle dobi je, uz stereotip »savršena baka/djed« (10 osobina), bio izražen i stereotip »onaj koji uspješno stari« kojim je obuhvaćeno osam osobina. Slični stereotipi utvrđeni su i u medijskim prikazima starijih osoba (npr. Miller, Leyell i Mazachek, 2004.; Miller i sur., 1999.; Robinson, Callister i Magoffin, 2009.). Analizirajući filmove za mlade (producirane u razdoblju od 1980. do 2006.), Robinson i suradnici (2009.) utvrdili su da je u 45% odabranih filmova starija osoba prikazana pozitivno, a najčešći stereotipi bili su »savršena baka/djed« (28% analiziranih filmova) te »onaj koji uspješno stari« (14% analiziranih filmova). Nadalje, u filmovima za mlade gotovo je 20% likova prikazano isključivo negativnim stereotipima (Robinson, Callister i Magoffin, 2009.), za razliku od npr. novinskih oglasa u kojima je samo 4% starijih osoba prikazano negativno (Miller i sur., 1999.). Ovi rezultati sugeriraju da su mladi i odrasle osobe izložene različitim stereotipima o starijim osobama. Dok je u masovnim medijima usmjerenima na odrasle osobe prikaz starijih osoba uglavnom pozitivan, u programima za mlade, uz pozitivne stereotipe, prevladavaju i oni isključivo negativni. Ovo je od velike važnosti posebice ako se uzme u obzir da gledanje televizije utječe na gledateljev vlastiti dobni identitet i stavove prema vlastitoj i drugim dobnim skupinama (Gerbner i sur., 2002.).

Na kraju, treba napomenuti da dobivene rezultate treba promatrati i u kontekstu nekih nedostataka ovoga istraživanja. Zbog relativno malog i prigodnog uzorka, posebice sudionika kasne odrasle dobi (članovi Matice umirovljenika Hrvatske) postoje poteškoće u generalizaciji dobivenih rezultata. Nadalje, u istraživanju su korištene samo eksplicitne mjere stavova, koje su često pod utjecajem sudionikove potrebe davanja socijalno poželjnih odgovora. Stoga bi u buduća istraživanja bilo zanimljivo uključiti i implicitne mjere stavova (Greenwald i Banaji, 1995.; Hummert i sur., 2002.).

Nadalje, kategorija »osobe kasne odrasle dobi« koja je korištena u uputi, vrlo je složena te bi se u budućim istraživanjima trebalo, svakako, ispitati postoje li razlike u stavovima i stereotipima s obzirom na neke druge kategorije korištene u upu-

ti, budući da stavovi postaju negativniji s povećanjem dobi procjenjivane osobe (Bytheway, 2003.), odnosno osobe od 60 do 70 godina procjenjuju se pozitivnije u usporedbi s osobama od 70 do 80 godina. Također, vezano uz korištenu kategoriju »osobe kasne odrasle dobi« bilo bi zanimljivo ispitati i stupanj identifikacije sudionika s tom kategorijom, pri čemu bi (potencijalno) niska dobivena identifikacija s navedenom kategorijom objasnila dobivene rezultate.

Pored toga, buduća istraživanja trebala bi ispitati razlike u stereotipima muškaraca i žena kasne odrasle dobi. Na primjer, u istraživanju Zhanga i suradnika (2006.) i muškarci i žene su stariju ženu u oglasima doživljavali kao atraktivnu i duhovitu, bez poteškoća u fizičkom zdravlju. Stariji muškarci su također doživljeni kao atraktivni, kompetentni i duhoviti, međutim, 69% žena i 12% muškaraca doživjelo ih je kao osobe koje imaju fizičke poteškoće zbog dobi. Suprotno tome, Hummert, Garska i Shaner (1995.) utvrdili su da se fotografije starijih žena češće povezuju s negativnim stereotipima, dok se fotografije muškaraca češće povezuju s pozitivnim stereotipima poput »savršenog djeda«.

ZAKLJUČAK

Svrha provedenog istraživanja bila je ispitati razlike u stavovima prema starijim osobama, razlike u setovima stereotipa i očekivanjima vezanim uz starenje u skupinama osoba rane i kasne odrasle dobi. Pozitivnim ocjenjujemo rezultat prema kojem obje skupine imaju blago pozitivne stavove prema starijim osobama te nepostojanje razlika između dvije grupe. Pretpostavljamo da u našoj kulturi još uvijek nije došlo do »zagađenja« stavova prema starijima, odnosno, barem na našim podacima, nisu utvrđene predrasude prema navedenoj grupi. Potvrda ovog navoda očituje se i u dobivenim setovima stereotipa, koji su s obzirom na sadržaj osobina koje obuhvaćaju nazvani »savršena baka/djed«, »onaj koji uspješno stari« te »susjed«, jasno pozitivnog značenja.

Zabrinjava rezultat prema kojem sudionici kasne odrasle dobi imaju očekivanja smanjene funkcionalnosti i lošijeg zdravlja u starosti, u odnosu na sudionike rane odrasle dobi. No, tu se istovremeno otvara prostor osmišljavanja i organiziranja različitih intervencija, s jedne strane za poboljšanje očekivanja vezanih uz funkcionalno starenje, a s druge strane upravo za poboljšanje fizičkog, mentalnog i kognitivnog zdravlja osoba kasne odrasle dobi.

Ohrabruje, također, to što većina sudionika rane odrasle dobi održava rodbinski kontakt s pripadnicima kasne odrasle dobi (bakama i djedovima) te što je kvaliteta odnosa s bakama/djedovima povezana s pozitivnijim stavovima prema starijim osobama. Osim što bi dobiveni podatak mogao ukazivati na to da stari-

je osobe u našem društvu nisu marginalizirane, odnosno, isključene iz obiteljskog funkcioniranja, vidljiv je njihov aktivan utjecaj na međugrupne stavove. Podršku intervencijama usmjerenim na poticanje međugrupnog kontakta i u nerodbinskom kontekstu daje dobiveni rezultat prema kojem je učestalost nerodbinskog kontakta sa starijim osobama povezana s pozitivnim očekivanjima vezanih uz mentalno i kognitivno funkcioniranje u starosti.

LITERATURA

1. Allan, L. & Johnson, J. (2008). Undergraduate attitudes toward the elderly: The role of knowledge, contact and aging anxiety. **Educational Gerontology**, 35, 1-14.
2. Allport, G. W. (1954). **The nature of prejudice**. Cambridge, MA: Perseus Books.
3. Arnett, J. J. (2006). **Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties**. New York: Oxford University Press.
4. Berk, L. E. (2008). **Psihologija cjeloživotnog razvoja**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Bleijenberg, N., Jansen, M. J. M. & Schuurmans, M. J. (2012). Dutch nursing students' knowledge and attitudes towards older people – A longitudinal cohort study. **Journal of Nursing Education and Practice**, 2, 1-9.
6. Bousfield, C. & Hutchison, P. (2010). Contact, anxiety, and young people's attitudes and behavioural intentions toward the elderly. **Educational Gerontology**, 36, 451-466.
7. Brewer, M. B. & Lui, L. (1984). Categorization of the elderly by the elderly. **Personality and Social Psychology Bulletin**, 10, 585-595.
8. Bytheway, B. (2003). Visual representations of late life. In: Faircloth, C. A. (ed.), **Aging bodies. Images and everyday experience**. Walnut Creek: Altamira Press, 29-53.
9. Caspi, A. (1984). Contact hypothesis and inter-age attitudes: A field study of cross-age contact. **Social Psychology Quarterly**, 47, 74-80.
10. Chasteen, A. L. (2000). The role of age and age-related attitudes in perceptions of elderly individuals. **Basic and Applied Social Psychology**, 22, 147-156.
11. Chasteen, A. L. & Lambert, A. J. (1997). Perceptions of disadvantage versus conventionality: Political values and attitudes toward the elderly versus blacks. **Personality and Social Psychology Bulletin**, 23, 469-481.
12. Ćubela-Adorić, V. (2006). Neki aspekti i implikacije negativnih vjerovanja o starjenju i starim osobama. U: Lacković-Grgin, K. & Ćubela Adorić, V. (ur.), **Odabrane teme iz psihologije odraslih**. Jastrebarsko: Naklada Slap, 65-95.

13. Damron-Rodriguez, J., Funderburk, B., Lee, M. & Solomon, D. H. (2004). Undergraduate knowledge of aging: A comparative study of biopsychosocial content. **Gerontology and Geriatrics Education**, 25, 53-71.
14. Fiske, S. T. (1998). Stereotyping, prejudice, and discrimination. In: Gilbert, D. T., Fiske, S. T. & Lindzey, G. (eds.), **The handbook of social psychology**. New York: McGraw-Hill, 357-411.
15. Funderburk, B., Damron-Rodriguez, J., Storms, L. L. & Solomon, D. H. (2006). Endurance of undergraduate attitudes toward older adults. **Educational Gerontology**, 32, 447-462.
16. Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., Signorielli, N. & Shanahan, J. (2002). Growing up with television: Cultivation processes. In: Bryant, J., Zillman, D. (eds.), **Media effects: Advances in theory and research**. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 43-67.
17. Greenwald, A. G. & Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. **Psychological Review**, 102, 4-27.
18. Hale, N. M. (1998). Effects of age and interpersonal contact on stereotyping of the elderly. **Current Psychology**, 17, 28-47
19. Heckhausen, J., Dixon, R. A. & Baltes, P. B. (1989). Gains and losses in development throughout adulthood as perceived by different adult age groups. **Developmental Psychology**, 25, 109-121 .
20. Hernandez, C. & Gonzalez, M. (2008). Effects of intergenerational interaction on aging. **Educational Gerontology**, 34, 292-305.
21. Hughes, M. & Heycox, K. (2006). Knowledge and interest in ageing: A study of final year social work students. **Australasian Journal on Ageing**, 25, 94-96.
22. Hummert, M. L. (1990). Multiple stereotypes of elderly and young adults: A comparison of structure and evaluations. **Psychology and Aging**, 5, 182-193.
23. Hummert, M. L., Garstka, T. A., O'Brien, L. T., Greenwald, A. G. & Mellott, D. S. (2002). Using the Implicit association test to measure age differences in implicit social cognitions. **Psychology and Aging**, 17, 482-495.
24. Hummert, M. L., Garstka, T. A. & Shaner, J. L. (1995). Beliefs about language performance: Adults' perceptions about self and elderly targets. **Journal of Language and Social Psychology**, 14, 235-259.
25. Hummert, M. L., Garstka, T. A., Shaner, J. L. & Strahm, S. (1994). Stereotypes of the elderly held by young, middle-aged, and elderly adults. **Journals of Gerontology**, 49, 240-249.
26. Jelenec, P. & Steffens, M. C. (2002). Implicit attitudes toward elderly women and men. **Current Research in Social Psychology**, 7, 275-293.
27. Kim, S. Y., Yang, K. M., Oh, H. E. & Kim, J. S. (2002). Nursing and social welfare: Students' knowledge and attitudes toward the elderly. **Journal of the Korean Gerontological Society**, 22, 21-36.

28. Kite, M. E., Deaux, K. & Miele, M. (1991). Stereotypes of young and old: Does age outweigh gender? **Psychology and Aging**, 6, 19-27.
29. Kite, M. E. & Johnson, B. T. (1988). Attitudes toward older and younger adults: A meta-analysis. **Psychology and Aging**, 3, 233-244.
30. Kite, M. E., Stockdale, G. D., Whitley, B. E. & Johnson, B. T. (2005). Attitudes toward younger and older adults: An updated meta-analytic review. **Journal of Social Issues**, 61, 241-266.
31. Kite, M. E. & Wagner, L. S. (2002). Attitudes toward older adults. In: Nelson, T. D. (ed.), **Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons**. Cambridge: MIT Press, 129-161.
32. Kornadt, A. E. & Rothermund, K. (2011). Contexts of aging: Assessing evaluative age stereotypes in different life domains. **Journal of Gerontology: Psychological Sciences**, 66, 547-556.
33. Levy, B. & Myers, L. (2004). Preventative health behaviors influenced by self-perceptions of aging. **Preventative Medicine**, 39, 625-629.
34. Levy, B. R., Slade, M. D. & Kasl, S. V. (2002). Longitudinal benefit of positive self-perceptions of aging on functional health. **Journal of Gerontology: Psychological Sciences**, 57, 409-417.
35. Lim, Y. S., Kim, J. S. & Kim, K. S. (2002). Nurses' knowledge and attitudes toward the elderly. **Journal of the Korean Gerontological Society**, 22, 31-46.
36. Meshel, D. S. & McGlynn, R. P. (2004). Effects of intergenerational contact on attitudes and stereotypes of adolescents and older people. **Educational Gerontology**, 30, 457-479.
37. Miller, D. W., Leyell, T. S. & Mazachek, J. (2004). Stereotypes of the elderly in U.S. television commercials from the 1950s to the 1990s. **International Journal of Aging and Human Development**, 58, 315-340.
38. Miller, P. N., Miller, D. W., McKibbin, E. M. & Pettys, G. L. (1999). Stereotypes of the Elderly in Magazine Advertisements 1956-1996. **International Journal of Aging and Human Development**, 49, 319-337.
39. Nelson, T. D. (2005). Ageism: Prejudice against our feared future self. **Journal of Social Issues**, 61, 207-221.
40. Ory, M., Hoffman, M. K., Hawkins, M., Sanner, B. & Mockenhaupt, R. (2003). Challenging aging stereotypes. **American Journal of Preventive Medicine**, 25 (2), 164-171.
41. Pečjak, V. (2001). **Psihologija treće životne dobi**. Zagreb: Prosvjeta.
42. Pettigrew, T. F. & Tropp, L. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. **Journal of Personality and Social Psychology**, 90, 751-783.
43. Polizzi, K. (2003). Assessing attitudes toward the elderly: Polizzi's refined version of the Aging Semantic Differential. **Educational Gerontology**, 29, 197-216.

44. Državni zavod za statistiku (2011). **Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine**. Preuzeto s: <http://www.dzs.hr/> (15.2.2015.).
45. Robinson, T., Callister, M. & Magoffin, D. (2009). Older characters in teen movies from 1980 to 2006. **Educational Gerontology**, 35, 687-711.
46. Sarkisian, C. A., Steers, W. N., Hays, R. D. & Mangione, C. M. (2005). Development of the 12-item expectations regarding aging survey. **The Gerontologist**, 45, 240-248.
47. Schmidt, D. F. & Boland, S. M. (1986). The structure of impressions of older adults: Evidence for multiple stereotypes. **Psychology and Aging**, 1, 255-260.
48. Schwartz, L. K. & Simmons, J. P. (2001). Contact quality and attitudes toward the elderly. **Educational Gerontology**, 27, 127-137.
49. Suh, S., Choi, H., Lee, C., Cha, M. & Jo, I. (2012). Association between knowledge and attitude about aging and life satisfaction among older Koreans. **Asian Nursing Research**, 6, 96-101.
50. Tajfel, H. C. & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In: Worchel, S. & Austin, W. G. (eds.), **Psychology of intergroup relations**. Chicago: Nelson-Hal, 7-24l.
51. Tam, T., Hewestone, M., Harwood, J., Hewstone, M., Paolini, S. & Voci, A. (2005). Grandparent–grandchild contact and attitudes toward older adults: Moderator and mediator effects. **Personality and Social Psychology Bulletin**, 30, 770-786.
52. Tomašić, J. (2011). Doprinosi li međugrupni kontakt pozitivnijim implicitnim i eksplicitnim stavovima adolescenata prema starim osobama? **Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja**, 26, 83-100.
53. Tomašić, J. (2010). **Povezanost implicitnih i eksplicitnih mjera dječjih stavova** (Neobjavljena magistarska radnja). Zagreb: Filozofski fakultet.
54. Zhang, Y. B., Harwood, J., Williams, A., Ylanne-McEwen, V., Wadleigh, P. M. & Thimm, C. (2006). The portrayal of older adults in advertising – A cross-national review. **Journal of Language & Social Psychology**, 25, 264-282.

Silvija Ručević

Jasmina Tomašić Humer

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Psychology

Kristina Toter

Jagoda Truhelka Elementary School, Osijek

COMPARISON OF ATTITUDES AND STEREOTYPES TOWARDS THE ELDERLY AND EXPECTATIONS ABOUT AGEING: THE ROLE OF AGE AND CONTACT

ABSTRACT

The aim of this research is to examine the differences in attitudes towards the elderly, and the differences in sets of stereotypes and expectations related to ageing in groups of persons of early and late adulthood, as well as to assess the effects of quality and quantity of contact with the elderly on attitudes towards them. The research was conducted on a representative sample of participants in late ($n = 96$; 60-75 years) and early ($n = 122$; 18-25 years) adulthood. The average age of participants in late adulthood was 67.52 ($SD = 4.73$), whereas the average age of participants in early adulthood was 21.14 ($SD = 1.59$) years. The results have shown that the two groups do not differ in their attitudes towards the elderly, i.e. that both groups have mildly positive attitudes towards the group. Furthermore, expectations of "successful" ageing are more positive in the younger group, and those participants who have better contact with their grandparents also have more positive attitudes towards the elderly. The stereotypes that the two groups have towards the elderly were investigated by means of hierarchical cluster analysis. The results show that there are three stereotypes in the early adulthood group and four stereotypes in the late adulthood group. Their comparison revealed the existence of a conceptual overlap of three sets of stereotypes, designated on the basis of their characteristics as "perfect grandmother/grandfather", "ageing well" and "neighbour".

Key words: attitudes towards the elderly, stereotypes, expectations about ageing, contact, age.

